

PROTECȚIA LEGALĂ A PATRIMONIULUI CULTURAL - VECTOR AL REZILIENȚEI CULTURALE

Celia Iacobⁱ

Abstract:

Cultural heritage is an essential component of national identity and collective memory, having a crucial role in forming social cohesion and maintaining cultural diversity. Its legal protection has become a global priority in the context of various threats, from natural disasters and climate change to armed conflict and globalization. This paper analyzes the importance of the legal framework in the defense of cultural heritage, both tangible and intangible, and its role as a vector of cultural resilience. In this regard, the study examines the international and national legislative framework, the relevance of public policies and their impact on local communities.

Rezumat:

Patrimoniul cultural reprezintă o componentă esențială a identității naționale și a memoriei colective, având un rol crucial în formarea coeziunii sociale și în menținerea diversității culturale. Protecția legală a acestuia a devenit o prioritate globală în contextul amenințărilor variate, de la dezastre naturale și schimbări climatice la conflicte armate și globalizare. Această lucrare analizează importanța cadrului juridic în apărarea patrimoniului cultural, atât material, cât și imaterial, și rolul său ca vector al rezilienței culturale. În acest sens, studiul examinează cadrul legislativ internațional și național, relevanța politicilor publice și impactul acestora asupra comunităților locale.

ⁱ Conservator, Muzeul Științei și Tehnicii „Ștefan Procopiu”, Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași.

Keywords:

cultural heritage significance; cultural resilience; legal framework; public awareness; community involvement.

Cuvinte cheie:

semnificația patrimoniului cultural; reziliență culturală; cadru legal; conștientizare publică; implicare comunitară.

Reziliența culturală se referă la capacitatea comunităților de a menține și adapta identitatea culturală, tradițiile și valorile lor în fața schimbărilor și crizelor. Prin protecția legală a patrimoniului cultural, se oferă o bază solidă pentru continuitatea culturii și identității. În momente de criză, cum ar fi conflictele armate sau dezastrele naturale, patrimoniul cultural joacă un rol vital în procesul de recuperare și reconstruire a unei comunități. Un exemplu semnificativ este protecția patrimoniului imaterial – tradițiile și obiceiurile locale care ajută la menținerea coeziunii sociale și la încurajarea dialogului intergenerațional. Cadru juridic promovează astfel măsuri de conservare și revitalizare a tradițiilor, contribuind la continuitatea culturală și la stabilitatea comunităților.

În ultimele decenii ale secolului al XX-lea, dezvoltarea economică și globalizarea, pericolul marginalizării și cel al dispariției cu care se confruntau numeroase comunități, precum și erodarea treptată a credințelor și convingerilor tradiționale au făcut imperios necesară reconsiderarea pe plan internațional a locului patrimoniului cultural, precum și a rolului acestuia în viitorul societății.

Deoarece unitatea în diversitate este unul dintre principiile de bază ale Uniunii Europene, a devenit vitală formularea unor strategii armonizate cu aspirațiile și realitățile culturale ale fiecărei țări. Documentele „Diversitatea noastră creativă”/ “Our Creative Diversity”, asumat de ONU și UNESCO, și „Locul central al culturii – o contribuție la dezbaterile referitoare la cultură și dezvoltare în Europa”/ “In from the Margins – A Contribution to the Debate on Culture and Development in Europe” au revoluționat toate modurile de abordare și definire a culturii. O a treia contribuție la această nouă construcție datează din 1999, anul conferinței internaționale organizate la Florența de UNESCO și Banca Mondială. Documentul final al acesteia, „Cultura contează. Spre noi strategii referitoare la cultură și dezvoltarea durabilă”, vorbește de la sine: „Salvarea și protejarea patrimoniului cultural tangibil și intangibil pentru generațiile viitoare pot avea loc doar printr-o articulare consistentă cu dezvoltarea economică, socială și culturală a

generațiilor actuale. Prin urmare, capacitatea generațiilor actuale de a transmite patrimoniul cultural/.../va depinde de integrarea adecvată a politicilor referitoare la patrimoniul cultural în procesul dezvoltării globale”. Documente recente, Convenția UNESCO asupra protecției și promovării diversității expresiilor culturale și Concluziile Consiliului Uniunii Europene în legătură cu Planul de lucru pentru cultură 2008-2010 (mai 2008), stabilesc modalitățile practice de aplicare și raportare, de către fiecare stat, a unor acțiuni coerente în domeniu.

Distrușgerea sau degradarea patrimoniului cultural înseamnă dispariția memoriei și a identității culturale a cetățenilor, în consecință, incapacitatea de a transmite această moștenire generațiilor următoare.¹

Conștientizarea acestor realități este un pas important în direcția asigurării unui nivel adecvat de protecție pentru una dintre cele mai importante valori sociale – patrimoniul cultural, în toate componentele sale. Ca urmare, devine oportună o cercetare asupra modului în care patrimoniul cultural național a fost și este protejat din punct de vedere juridic.

Pentru început este necesară conturarea dimensiunilor conceptului de patrimoniu cultural sub toate componentele sale.

Cuvântul „patrimoniu” provine din latinescul *patrimonium*, care înseamnă „moștenire paternă”, prin extensie, „bunurile familiei”. Patrimoniul înseamnă deci o moștenire lăsată de generațiile care ne-au precedat și pe care avem datoria de a-l transmite intact generațiilor viitoare, constituind în același timp patrimoniul de mâine. Definiția UNESCO a patrimoniului redă limpede acest drept și această datorie pe care o reprezintă patrimoniul: „*Patrimoniul este moștenirea trecutului de care ne bucurăm astăzi și pe care o vom transmite generațiilor care vor veni.*” În mod sintetic este definit ca *moștenire culturală*.

Patrimoniul cultural este alcătuit din patrimoniu tangibil, adică material (bunuri culturale mobile, bunuri culturale imobile - monumente, ansambluri, situri și peisaj cultural) precum și patrimoniu intangibil (creințe, obiceiuri, muzică, dansuri, folclor oral).

Patrimoniul cultural cuprinde ansamblul bunurilor identificate ca atare, indiferent de regimul de proprietate asupra acestora, care reprezintă o mărturie și o expresie a valorilor, creințelor, cunoștințelor și tradițiilor aflate în continuă

¹ Administrația Prezidențială, Comisia Prezidențială pentru patrimoniul construit, siturile istorice și naturale, Raport cu titlul „Patrimoniul construit și natural al României în pericol și măsuri prioritare de protecție. O ilustrare a stării de fapt”, 16 septembrie 2008, disponibil la adresa http://patr.presidency.ro/upload/Masuri_Prioritare_16_septembrie.pdf.

evoluție, cuprinde toate elementele rezultate din interacțiunea, de-a lungul timpului, între factorii umani și cei naturali.

Legiuitorul român definește noțiunea de patrimoniu cultural național ca fiind alcătuit din bunuri cu valoare deosebită sau excepțională, istorică, arheologică, documentară, etnografică, artistică, științifică și tehnică, literară, cinematografică, numismatică, filatelică, heraldică, bibliofilă, cartografică și epigrafică, reprezentând mărturii materiale ale evoluției mediului natural și ale relațiilor omului cu acesta, ale potențialului creator uman și ale contribuției românești la civilizația universală.²

Urmare a conștientizării importanței pe care o prezintă protejarea patrimoniului cultural în general, la nivelul organismelor internaționale cu preocupări în acest domeniu au fost adoptate numeroase instrumente juridice apte să creeze un cadru pentru angajarea într-un astfel de efort, prin stabilirea celor mai bune cai de realizare a unui atare deziderat.

Organismele cele mai active sunt: UNESCO (Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură), Consiliul Europei, dar și INTERPOL (Organizația Internațională de Cooperare a Forțelor de Poliție), ICOM (Consiliul Internațional al Muzeelor), ICOMOS (Consiliul Internațional pentru Monumente și Situri) și ICCROM (Centrul Internațional pentru Studiul Conservării și Restaurării Bunurilor Culturale).

Legiferarea protejării patrimoniului cultural se poate face prin:

- acorduri internaționale;
- acquis-ul comunitar;
- legislația națională.

Aceste paliere de reglementare sunt interconectate, atâta timp cât normele de rang inferior decurg din normele de rang superior. Conținutul acestora nu trebuie să se limiteze la a fi în concordanță cu reglementările care formează normele superioare ci trebuie să pună în aplicare normele superioare. O reală sursă de îmbogățire și perfecționare a legislației naționale a constat în adoptarea "acquis-ului comunitar" ca urmare a aderării țării noastre la Uniunea Europeană. Prin activitatea unora dintre instituțiile prezentate anterior, a fost creat un cadru de reglementare amplu la care vom face o scurtă referire.

² Lege 182/25 octombrie 2000, privind protejarea patrimoniului cultural național mobil.

CONVENȚIILE EMISE DE UNESCO PRIVITOARE LA PROTECȚIA MOȘTENIRII CULTURALE SUNT URMĂTOARELE:

(1) Convenția pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat, Haga, 14 mai 1954³, reprezintă primul instrument internațional cu vocație universală care este în mod exclusiv axat pe protecția patrimoniului cultural.

Convenția cuprinde un preambul (în care se arată că motivul încheierii Convenției îl constituie constatarea că în cursul ultimelor conflicte armate bunurile culturale au suferit daune grave, că pagubele aduse patrimoniului cultural, aparținând oricărui popor, reprezintă, de fapt, pagube aduse patrimoniului cultural al întregii umanități) și 40 de articole (care definesc noțiunea de bunuri culturale și obligă statele părți să le asigure o protecție generală sau o protecție specială împotriva efectelor unui posibil conflict armat). Prin convenție se interzic, în mod expres, atacurile îndreptate *“împotriva monumentelor istorice, operelor de artă sau locurilor de cult care constituie patrimonial cultural sau spiritual al popoarelor.”*⁴ Statele părți la Convenție beneficiază, în prezent, de o rețea formată din peste 100 de state care s-au angajat să adopte măsuri preventive pentru a asigura protecția bunurilor culturale, nu numai în caz de conflict armat, ci și pe timp de pace. În scopul salvării și ocrotirii bunurilor culturale, Convenția prevede:

- acordarea unei protecții speciale pentru un număr restrâns de adăposturi destinate să protejeze bunuri culturale mobile în caz de conflict armat, centre monumentale și alte bunuri culturale imobile de foarte mare importanță;
- instituirea „Registrului internațional al bunurilor culturale sub protecție specială”;
- instituirea semnului distinctiv al Convenției pentru bunurile culturale de importanță;
- crearea de unități speciale, în cadrul forțelor armate, cu misiunea de a asigura protecția patrimoniului cultural.

Prezenta Convenție a fost inițial semnată de 41 de state din cele 56 reprezentate la conferință și a intrat în vigoare la 7 august 1956. Odată cu Convenția a intrat în vigoare Protocolul pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat, care se referă la bunurile culturale mobile. Astfel, înaltele Părți Contractante

³ Convenția cuprinde reguli referitoare la imunitatea bunurilor culturale, la semnalizare și control, la transporturile de bunuri culturale, la respectarea personalului afectat protecției unor astfel de bunuri.

⁴ Ratificată de România prin „Decret de ratificare nr. 605/ 26.12.1957, publicat în *Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România* nr. 6 din data de 28 ianuarie 1958.

se obligă să împiedice exportul de bunuri culturale pe un teritoriu ocupat, precum și custodia acestora.

(2) Convenția asupra măsurilor ce urmează a fi luate pentru interzicerea și împiedicarea operațiunilor ilicite de import, export și transfer de proprietate a bunurilor culturale, Paris, 14 noiembrie, 1970⁵;

Statele părți la prezenta convenție recunosc că operațiunile ilicite de import, export și transfer de proprietate al bunurilor culturale constituie una din cauzele principale ale sărăcirii patrimoniului cultural al țărilor de origine ale acestor bunuri și că o colaborare internațională constituie unul dintre mijloacele cele mai eficiente de protejare a bunurilor culturale respective împotriva tuturor pericolelor care decurg din aceste practici. În acest scop, statele părți la prezenta convenție se angajează să combată aceste practici prin toate mijloacele de care dispun, în principal, și mai ales suprimându-le cauzele, oprindu-le desfășurarea și ajutând la efectuarea reparațiilor care se impun. În scopul asigurării protecției bunurilor lor culturale, împotriva operațiunilor ilicite de import, export și transfer de proprietate al bunurilor culturale, statele părți la prezenta convenție se angajează ca, în condițiile specifice fiecărui stat, să instituie pe teritoriul lor, în măsura în care nu există deja, unul sau mai multe servicii de protejare a patrimoniului cultural, dotate cu personal calificat și într-un număr suficient pentru a asigura, în mod eficient, funcțiile următoare:

- să contribuie la elaborarea proiectelor de legi și de regulamente în vederea protejării patrimoniului cultural și, în special, a suprimării operațiunilor ilicite de import, export și transfer de proprietate al bunurilor culturale importante;
- să stabilească și să țină la zi, pe baza unui inventar național de protecție, lista bunurilor culturale importante, publice și private, al căror export ar constitui o sărăcire sensibilă a patrimoniului cultural național;
- să promoveze dezvoltarea sau crearea instituțiilor științifice și tehnice (muzee, biblioteci, arhive, laboratoare, ateliere etc.) necesare asigurării conservării și punerii în valoare a bunurilor culturale;
- să organizeze controlul cercetărilor arheologice, să asigure conservarea in situ a anumitor bunuri culturale și să protejeze anumite zone rezervate cercetărilor arheologice viitoare;

⁵ Ratificată de România prin Legea de ratificare nr. 79/11.11.1993 *Monitorul Oficial al României*, nr. 269 din data de 9 noiembrie 1993.

- să stabilească, pentru persoanele interesate (muzeografi, colecționari, anticari etc.), reguli conforme cu principiile etice formulate în prezenta convenție și să vegheze la respectarea acestor reguli;
- să desfășoare o activitate educativă, cu scopul de a trezi și de a dezvolta respectul datorat patrimoniului cultural al tuturor statelor și să asigure difuzarea cât mai largă a dispozițiilor prezentei convenții;
- să vegheze ca o publicitate adecvată să fie făcută oricărui caz de dispariție a unui bun cultural.

(3) Convenția pentru protecția patrimoniului mondial cultural și natural, Paris, 16 noiembrie, 1972⁶;

Conferința generală a Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură, întrunită la Paris, de la 17 octombrie la 21 noiembrie 1972, în cea de-a XVII-a sesiune, constatând ca patrimoniul cultural și patrimoniul natural sunt din ce în ce mai amenințate de distrugere nu numai datorita cauzelor obișnuite de degradare, dar și prin evoluția vieții sociale și economice care le agravează prin fenomene de alterare și de distrugere și mai grave, hotărăște înființarea unui comitet interguvernamental pentru protejarea patrimoniului cultural de valoare universală excepțională denumit "Comitetul patrimoniului mondial". Alegerea membrilor comitetului trebuie să asigure o reprezentare echitabilă a diferitelor regiuni și culturi din lume. Fiecare dintre statele părți la prezenta convenție urmează să prezinte, Comitetului patrimoniului mondial un inventar al bunurilor din patrimoniul cultural și natural aflate pe teritoriul său și susceptibile de a fi înscrise pe "lista patrimoniului mondial" - listă a bunurilor patrimoniului cultural și patrimoniului natural având o valoare universală excepțională. De asemenea, se creează un fond pentru protejarea patrimoniului mondial, cultural și natural de valoare universală excepțională, denumit "Fondul patrimoniului mondial".

(4) Al doilea Protocol al Convenției de la Haga din 1954, pentru protecția bunurilor culturale în conflicte armate, Haga, 26 martie 1999⁷;

Părțile semnatare ale protocolului, conștiente fiind de necesitatea îmbunătățirii protecției patrimoniului cultural în caz de conflict armat, stabilesc o serie de măsuri de protecție extinse pentru bunurile culturale desemnate în articolul 10 al prezentului protocol și anume:

⁶ Decret de acceptare nr.187/30.03.1990, *Monitorul Oficial al României*, nr. 46 din data de 31 martie 1990.

⁷ Legea de ratificare nr. 285/6.07.2006, *Monitorul Oficial al României*, nr. 621 din data de 18 iulie 2006.

Un bun cultural poate fi pus sub protecție extinsă dacă îndeplinește următoarele trei condiții:

- să reprezinte un patrimoniu cultural de cea mai mare importanță pentru umanitate;
- să fie protejat prin măsuri interne adecvate, juridice și administrative, prin care să se recunoască valoarea culturală și istorică excepțională și care să garanteze cel mai înalt nivel de protecție;
- să nu fie utilizat în scopuri militare sau pentru a adăposti poziții militare, iar partea
- sub controlul căreia se găsește să fi făcut o declarație prin care să confirme că nu va fi utilizat în aceste scopuri.

Se instituie Comitetul pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat. Fiecare parte semnatară a Convenției trebuie să înainteze Comitetului o listă a bunurilor culturale pentru care se solicită acordarea protecției extinse.

Părțile în conflict garantează imunitatea bunurilor culturale aflate sub protecție extinsă, abținându-se ca acestea să facă obiectul unui atac și să utilizeze aceste bunuri sau împrejurimile lor în scopuri militare.

(5) Convenția asupra protecției patrimoniului cultural subacvatic, Paris, 2 noiembrie 2001⁸;

Prezenta convenție își propune să asigure și să îmbunătățească protecția patrimoniului cultural subacvatic. Statele părți vor coopera în scopul protecției patrimoniului cultural subacvatic, vor conserva patrimoniul cultural subacvatic, în beneficiul umanității, vor lua fiecare sau, dacă este cazul, împreună toate măsurile necesare, în conformitate cu prezenta Convenție și cu dreptul internațional, pentru protecția patrimoniului cultural subacvatic, utilizând, în acest scop, cele mai adecvate mijloace de care dispun. Conservarea in situ a patrimoniului cultural subacvatic va fi considerată o opțiune prioritară, înainte de autorizarea sau de întreprinderea oricărui fel de intervenție asupra acestui patrimoniu. Statele părți sunt încurajate să încheie acorduri bilaterale, regionale sau alte acorduri multilaterale ori să îmbunătățească acordurile existente, în vederea asigurării conservării patrimoniului cultural subacvatic. Toate aceste acorduri trebuie să fie în deplină conformitate cu dispozițiile prezentei convenții și să nu diminueze caracterul său universal. În cadrul unor asemenea acorduri, statele pot adopta

⁸ Legea de acceptare nr. 99/16.04.2007, *Monitorul Oficial al României*, nr. 276 din data de 25 aprilie 2007.

norme și reglementări care să asigure o mai bună protecție a patrimoniului cultural subacvatic decât cele adoptate în cadrul prezentei convenții.

(6) Convenție pentru salvagardarea patrimoniului cultural imaterial, Paris, 17 octombrie 2003⁹.

Până la adoptarea acestei Convenții, au fost aprobate și alte documente pregătitoare. Avem în vedere aici:

- Recomandarea pentru salvagardarea culturii tradiționale și populare adoptată cu prilejul celei de a XXV-a Conferințe a UNESCO din 15 noiembrie 1989, de la Paris;
- Proiectul de recomandări referitor la programul „Tezaure Umane Vii” de la Veneția, din 11 februarie 1989;
- Reuniunea experților internaționali de la Rio de Janeiro cu tema
- „Patrimoniul cultural imaterial: domenii prioritare pentru o convenție internațională”;
- A treia masă rotundă a miniștrilor Culturii cu tema „Patrimoniul cultural imaterial – oglindă a diversității culturale” de la Istanbul, din septembrie 2002.

Principalele scopuri ale Convenției sunt salvagardarea patrimoniului cultural imaterial și sensibilizarea la nivel local, național și internațional asupra importanței patrimoniului cultural imaterial și recunoașterii sale reciproce.

Potrivit prevederilor articolului 2 din Convenție, *patrimoniul cultural imaterial* este definit drept „reprezentațiile, expresiile, cunoștințele și tehnicile – împreună cu instrumentele, artefactele și spațiile de cultură inerente pe care comunitățile, grupurile și, în unele cazuri, indivizii le recunosc ca fiind parte integrantă a patrimoniului lor cultural”.

Din documentele forului mondial rezultă că arta și cultura tradițională este un puternic mijloc de apropiere a diferențelor dintre popoare și grupuri sociale și, totodată, de afirmare a propriilor identități culturale, iar alături de arta populară fac parte din patrimoniul universal al umanității. De asemenea, nu au fost omise nici persoanele care prin talentul și forța lor de creație sunt recunoscute de membrii comunității ca fiind adevărate personalități în ceea ce privește creația, păstrarea, interpretarea și transmiterea nealterată a culturii și creației populare tradiționale. Asemenea personalități sunt consacrate și recunoscute sub sintagma de „Tezaure Umane Vii”.

⁹ Ratificată de România prin Legea nr. 410/29.12.2005.

(7) Convenție asupra protecției și promovării diversității expresiilor culturale, Paris, 20 octombrie 2005¹⁰.

Conferința Generală a Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultura, întrunită la Paris în cea de-a 33-a sesiune a sa, între 3 și 21 octombrie 2005, afirmând că diversitatea culturală este o caracteristică definitorie a umanității, conștientă că diversitatea culturală constituie un patrimoniu comun al umanității și trebuie ocrotită și păstrată în beneficiul tuturor, stabilește o serie de principii directoare menite să protejeze și să promoveze diversitatea expresiilor culturale.

Principiile directoare ale convenției sunt:

1. Principiul respectului pentru drepturile omului și libertățile fundamentale.

Diversitatea culturală poate fi protejată și promovată numai dacă sunt garantate drepturile omului și libertățile fundamentale, cum ar fi libertatea de exprimare, informare și comunicare, precum și abilitatea persoanelor de a alege expresiile culturale. Nimeni nu poate invoca prevederile prezentei convenții pentru a încălca drepturile omului și libertățile fundamentale consfințite în Declarația Universală a Drepturilor Omului sau garantate de dreptul internațional ori pentru a limita sfera de aplicare a acestora.

2. Principiul suveranității.

În conformitate cu Carta Națiunilor Unite și cu principiile dreptului internațional, statele au dreptul suveran de a adopta măsuri și politici pentru protejarea și promovarea diversității expresiilor culturale pe teritoriile proprii.

3. Principiul demnității egale și al respectului pentru toate culturile;

Protejarea și promovarea diversității expresiilor culturale presupun recunoașterea demnității egale și a respectului pentru toate culturile, inclusiv pentru culturile persoanelor aparținând minorităților și popoarelor indigene.

4. Principiul solidarității și cooperării internațional.

Cooperarea și solidaritatea internațională trebuie să aibă drept scop acordarea posibilității ca țările, în special țările în curs de dezvoltare, să își creeze și să își întărească propriile mijloace de expresie culturală, inclusiv propriile industrii culturale, indiferent dacă acestea sunt în curs de apariție sau există deja la nivel local, național și internațional.

5. Principiul complementarității aspectelor economice și culturale ale dezvoltării.

¹⁰ Legea de aderare nr. 248/22.06.2006, *Monitorul Oficial al României*, nr. 559 din data de 28 iunie 2006.

Întrucât cultura este unul dintre principalele resorturi ale dezvoltării, aspectele culturale ale dezvoltării sunt la fel de importante ca și aspectele economice, la care indivizii și popoarele au dreptul fundamental să participe și de care să se bucure.

6. Principiul dezvoltării durabile;

Diversitatea culturală este un beneficiu important al indivizilor și societăților. Protejarea, promovarea și păstrarea diversității culturale reprezintă cerințe esențiale pentru dezvoltarea durabilă în beneficiul generațiilor prezente și viitoare.

7. Principiul accesului echitabil;

Accesul echitabil la o gamă largă și diversificată de expresii culturale din toată lumea și accesul culturilor la mijloacele de expresie și diseminare constituie elemente importante pentru îmbogățirea diversității culturale și încurajarea înțelegerii reciproce.

8. Principiul deschiderii și al echilibrului;

Când statele adoptă măsuri pentru a sprijini diversitatea expresiilor culturale, trebuie să caute să promoveze, prin modalități adecvate, deschiderea către alte culturi ale lumii și să se asigure că aceste măsuri sunt adecvate obiectivelor urmărite prin prezenta convenție.

**CONVENȚIILE EMISE SUB AUSPICIILE CONSILIULUI EUROPEI PRIVITOARE
LA PROTECȚIA MOȘTENIRII CULTURALE SUNT URMĂTOARELE:**

(1) Convenția culturală europeană, încheiată la Paris, în data de 19 decembrie 1954¹¹;

Prezenta Convenție, intrată în vigoare la 5 mai 1955, definește cadrul activităților Consiliului Europei în domeniul educației, culturii, patrimoniului, sportului și tineretului. Până în prezent, 47 de state europene au aderat la Convenție și participă la activitățile desfășurate de Consiliu în acest domeniu.

Programele Consiliului Europei în sfera educației și culturii sunt gestionate de Consiliul de cooperare culturală (CDCC), ajutat de 4 comitete specializate însărcinate cu problemele educației, învățământului, culturii și patrimoniului cultural, precum și de Fondul cultural. În Convenție se stipulează că fiecare parte contractantă va lua măsurile necesare în vederea apărării contribuției sale la patrimoniul cultural comun al Europei și încurajarea sporirii acestei contribuții. De

¹¹ Ratificată de România prin Legea nr. 77/17.12.1991, publicată în *Monitorul Oficial al României*, nr. 258 din data de 20 decembrie 1991.

asemenea se prevede că fiecare parte contractantă va considera obiectele care au o valoare culturală europeană și care sunt sub controlul sau ca făcând parte integrantă din patrimoniul cultural comun al Europei și va lua măsurile necesare pentru salvarea lor și pentru a facilita accesul la ele.

(2) Convenția europeană privind infracțiunile asupra bunurilor culturale, semnată la Delphi, în data de 23 iulie 1985;

(3) Convenția pentru protecția patrimoniului arhitectural al Europei, adoptată la Granada, în data de 3 octombrie 1985¹²;

Statele membre ale Consiliului Europei, semnatare ale prezentei Convenții, considerând că scopul Consiliului Europei este acela de a realiza o uniune mai strânsă între membrii săi, îndeosebi pentru a salvagarda și a promova idealurile și principiile care sunt patrimoniul lor comun, recunoscând că patrimoniul arhitectural constituie o expresie de neînlocuit a bogăției și a diversității patrimoniului cultural al Europei, o mărturie neprețuită a trecutului nostru și un bun comun al tuturor europenilor, reamintind importanța transmiterii unui sistem de referințe culturale generațiilor viitoare, a ameliorării condițiilor de viață urbană și rurală și a favorizării în același timp a dezvoltării economice, sociale și culturale a statelor și a regiunilor au convenit să instituie un regim legal de protecție a patrimoniului arhitectural. Fiecare parte semnatară se angajează să adopte politici de conservare integrată, care:

- să includă protecția patrimoniului arhitectural printre obiectivele esențiale ale amenajării teritoriului și ale urbanismului și să asigure luarea în considerare a acestui imperativ în diversele stadii de elaborare a planurilor de amenajare și a procedurilor de autorizare a lucrărilor;
- să promoveze programe de restaurare și de întreținere a patrimoniului arhitectural;
- să facă din conservarea, animarea și punerea în valoare a patrimoniului arhitectural un element major al politicilor în materie de cultură, de mediu și de amenajare a teritoriului;
- să favorizeze aplicarea și dezvoltarea tehnicilor și materialelor tradiționale, indispensabile pentru viitorul patrimoniului;
- să instituie un regim legal de protecție a patrimoniului arhitectural.

¹² Ratificată prin Legea nr. 157, publicată în *Monitorul Oficial al României*, nr. 274 din data de 13 octombrie 1997.

(4) Convenția Europeană pentru protecția patrimoniului arheologic (revizuită), adoptată la La Valetta, în data de 16 ianuarie 1992¹³;

Statele membre ale Consiliului Europei și celelalte state părți la Convenția culturală europeană, semnatare ale prezentei convenții (revizuită) recunoscând că patrimoniul arheologic european, mărturie a unei străvechi istorii, este supus unor grave amenințări de degradare, atât prin înmulțirea marilor lucrări de amenajare, cât și datorită riscurilor naturale, săpăturilor clandestine ori lipsite de caracter științific sau insuficienței informării a publicului, au convenit la adoptarea prezentei convenții ce are ca scop "protejarea patrimoniului arheologic ca sursa a memoriei colective europene și ca instrument de studiu istoric și științific."¹⁴ Fiecare parte se angajează să pună în aplicare, potrivit modalităților specifice fiecărui stat, un regim juridic de protecție a patrimoniului arheologic, care să prevadă:

- ținerea unei evidențe a patrimoniului său arheologic și clasarea monumentelor sau zone protejate;
- constituirea unor rezervații arheologice, chiar fără vestigii vizibile la suprafață sau sub apă, pentru conservarea unor mărturii materiale care să poată fi studiate de către generațiile viitoare;
- obligația pentru descoperitor de a semnală autorităților competente descoperirea întâmplătoare a unor elemente ale patrimoniului arheologic și de a le pune la dispoziție pentru examinare.

(5) Convenția Europeană a peisajului, adoptată la Florența, în data de 20 octombrie 2000¹⁵.

Statele membre ale Consiliului Europei constatând că peisajul participă într-o manieră importantă la interesul general în ceea ce privește domeniile: cultural, ecologic, de mediu și social și că el constituie o resursă favorabilă pentru activitatea economică, ale cărei protecție, management și amenajare corespunzătoare contribuie la crearea de locuri de muncă, conștientă că peisajul contribuie la formarea culturilor locale și că acesta este o componentă de bază a patrimoniului natural și cultural european, contribuind la bunăstarea umană și la consolidarea identității europene, hotărâsc instituirea unui instrument nou consacrat în mod exclusiv protecției, managementului și amenajării tuturor peisajelor europene.

¹³ Ratificată de România prin Legea nr. 150, publicată în *Monitorul Oficial al României*, nr. 175 din data de 29 iulie 1997

¹⁴ Art.1 alin. 1

¹⁵ Ratificată de România prin Legea nr. 451/ 8.07. 2002, publicată în *Monitorul Oficial*, nr. 536 din data de 23 iulie 2002.

Noul instrument este reprezentat de această Convenție ce are ca obiective promovarea protecției peisajelor, managementul și amenajarea acestora precum și organizarea cooperării europene în acest domeniu. Fiecare parte semnatară se angajează:

- să recunoască juridic peisajele ca o componentă esențială a cadrului de viață pentru populație, expresie a diversității patrimoniului comun cultural și natural și fundament al identității acesteia;
- să stabilească și să implementeze politicile peisajului care au ca scop protecția, managementul și amenajarea acestuia, prin adoptarea de măsuri specifice menționate în prezenta convenție;
- să stabilească proceduri de participare pentru publicul larg, autorități regionale și locale, precum și pentru alți factori interesați la definirea și implementarea politicilor peisajere;
- să integreze peisajul în politicile de amenajare a teritoriului, de urbanism și în cele culturale, de mediu, agricole, sociale și economice, precum și în alte politici cu posibil impact direct sau indirect asupra peisajului.

CONVENȚIA UNIDROIT¹⁶, PRIVIND BUNURILE CULTURALE FURATE SAU EXPORTATE ILEGAL¹⁷, ADOPTATĂ LA ROMA LA 24 Iunie 1995, UN INSTRUMENT JURIDIC INTERNAȚIONAL DE O DEOSEBITĂ IMPORTANȚĂ.

Convenția a apărut pe fondul unei preocupări profunde a statelor în legătura cu traficul ilegal de bunuri culturale și cu daunele ireparabile cauzate în mod frecvent de acesta atât bunurilor respective, cât și patrimoniului cultural al comunităților naționale, tribale, autohtone sau al altor comunități, cât și patrimoniului comun al tuturor popoarelor, îndeosebi prin jefuirea siturilor arheologice și pierderea unor informații arheologice, istorice și științifice de neînlocuit ce rezulta din aceasta.

Convenția UNIDROIT abordează problema furtului și a comerțului ilicit de bunuri culturale. Documentul definește natura obiectelor acoperite și include prevederi pentru restituirea de bunuri furate. Convenția solicită, de asemenea, returnarea bunurilor culturale exportate ilegal și conturează circumstanțele în care aceste bunuri vor trebui imperativ returnate. Cererile de returnare se vor face în termen de trei ani din momentul în care un stat află locația și/sau identitatea

¹⁶ Institutul Internațional pentru Unificarea Dreptului Privat

¹⁷ Ratificată de România prin Legea nr. 149/1997, publicată în *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 176 din 30 iulie 1997.

posesorului obiectelor furate sau exportate ilegal, sau în termen de cincizeci de ani din momentul excavării. Convenția include o dispoziție specială cu privire la restituirea bunurilor culturale provenind din grupuri tribale și indigene - limitele de 50 ani nu se aplică obiectelor care au fost făcute de membrii tribali sau care sunt utilizate în ritualuri tradiționale sau de către comunitate. Obiectivul principal al statelor semnatare este acela de a se aduce o contribuție la eficientizarea luptei împotriva traficului ilegal de bunuri culturale prin stabilirea unui corpus minimal de reguli juridice comune, în scopul restituirii și înapoierii bunurilor culturale între statele contractante și al facilitării păstrării și ocrotirii patrimoniului cultural în interesul tuturor. Se impune a fi subliniat ca unul din meritele Convenției UNIDROIT constă în combaterea oricărei forme de decontextualizare și în stabilirea unor noi dispoziții în privința bunei sau relei-credințe a posesorului unui bun cultural. Din analiza acestui instrument juridic internațional se poate concluziona ca s-a reușit în mod admirabil crearea unui corpus de reguli juridice apte sa faciliteze restituirea bunurilor culturale furate sau exportate ilegal.

PATRIMONIUL CULTURAL ÎN INSTRUMENTE JURIDICE EMISE DE INSTITUȚII ALE UNIUNII EUROPENE

Reglementările comunitare incidente domeniului patrimoniului cultural sunt:

(1) Regulamentul (CE) nr. 116/2009 din 18 decembrie 2008 privind exportul bunurilor culturale - (versiune codificata).¹⁸

(2) Regulamentul (CEE) nr. 752/93 al Comisiei din 30 martie 1993 privind dispozițiile de aplicare a Regulamentului (CE) nr. 116/2009 din 18 decembrie 2008 privind exportul bunurilor culturale - (versiune codificata).¹⁹

¹⁸ Publicat în „Jurnalul Oficial” nr. L 39 din 10.02.2009. Întrucât Regulamentul (CEE) nr. 3911/92 al Consiliului din 9 decembrie 1992 privind exportul bunurilor culturale către statele terțe (publicat în „Jurnalul Oficial” nr. L 395 din 31.12.1992) a comportat modificări prin Regulamentul (CE) nr. 2469/96 al Consiliului din 16.12.1996 (publicat în „Jurnalul Oficial” nr. L 335 din 24.12.1996), prin Regulamentul (CE) nr. 974/2001 al Consiliului din 14.05.2001 (publicat în „Jurnalul Oficial” nr. L137 din 19.05.2001) și prin Regulamentul (CE) nr. 806/2003 al Consiliului din 14.04.2003 (publicat în „Jurnalul Oficial” nr. L122 din 16.05.2003), din motive de claritate și de raționalizare, acest regulament a fost codificat. Potrivit art. 11, „Regulamentul (CEE) nr. 3911/92, astfel cum a fost modificat prin regulamentele enumerate în anexa II, se abrogă. Trimiterile la regulamentul abrogat se înțeleg ca trimiteri la prezentul regulament și se citesc în conformitate cu tabelul de corespondență din anexa III”.

¹⁹ Publicat în „Jurnalul Oficial” nr. L 77 din 31.03.1993. Au fost operate modificări prin Regulamentul (CE) nr.1526/98 al Comisiei din 16.07.1998 (publicat în „Jurnalul Oficial” nr. L 201 din 17.07.1998) și prin Regulamentul (CE) nr. 656/2004 al Comisiei din 07.04.2004 (publicat în „Jurnalul Oficial” nr. L 104 din 08.04.2004).

Regulamentele stabilesc prevederi care asigură controale uniforme ale exporturilor de bunuri culturale la frontierele externe ale Uniunii Europene. Exportul bunurilor culturale în afara teritoriului vamal al Uniunii este condiționat de prezentarea unei autorizații de export. Această autorizație se eliberează de către autoritatea competentă a statului membru pe al cărui teritoriu se găsește legal bunul cultural. Pentru anumite categorii de bunuri culturale, autorizația de export este necesară doar dacă valoarea bunului atinge pragul financiar stabilit în anexele la regulament. Dacă este cazul, autoritatea competentă care emite autorizația de export consultă autoritatea competentă a statului membru de proveniență a bunului respectiv. Controalele vamale se asigură că doar bunurile culturale care sunt însoțite de o autorizație de export valabilă pot părăsi teritoriul vamal al Uniunii Europene. Regulamentul de punere în aplicare prevede trei tipuri de autorizații de export: autorizația normală, autorizația deschisă specifică și autorizația deschisă generală. Conform articolului 10 din regulamentul de bază, statele semnatare trebuie să prezinte în mod regulat Parlamentului European, Consiliului și Comitetului Economic și Social European un raport privind punerea în aplicare a regulamentului respectiv. În 2005, WCO²⁰ și UNESCO au elaborat în comun Modelul de certificat de export al bunurilor culturale WCO-UNESCO cu scopul de a uniformiza diversitatea certificatelor de export existente în lumea întreagă (pentru a facilita controalele vamale și pentru a permite detectarea documentelor false). Certificatul propus se bazează pe modelul de formular de autorizație de export normală a Uniunii Europene. În acest context, urmare a intrării României în Uniunea Europeană, s-a impus armonizarea legislației noastre interne în domeniul protecției bunurilor culturale cu prevederile Regulamentului (CEE) nr. 752/93, aceasta cu atât mai mult cu cât Regulamentul constituie un instrument juridic de imediată aplicabilitate.

(1) Directiva nr. 93/7/CEE a Consiliului din 15 martie 1993 privind restituirea bunurilor culturale care au părăsit ilegal teritoriul unui stat membru.²¹

Prezenta directivă instituie, un sistem comunitar de protecție a bunurilor culturale ale statelor membre și reglementează punerea în practică a unui sistem care să permită statelor membre să obțină restituirea, pe teritoriul lor, a bunurilor

²⁰ World Customs Organization – Organizația Mondială a Vămirilor.

²¹ Publicată în „Jurnalul Oficial” nr. L 74 din 27.03.1993. Au fost operate modificări prin intermediul Directivei 96/100/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 17 februarie 1997 (publicată în „Jurnalul Oficial” nr. L 60 din 01.03.1997) și al Directivei 2001/38/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 5 iunie 2001 (publicată în „Jurnalul Oficial” nr. L 187 din 10.07.2001).

culturale clasificate drept „bunuri aparținând patrimoniului național”, care au părăsit ilegal teritoriul acestora. În ceea ce privește legislația noastră națională Directiva nr.93/7/CEE a fost transpusă prin intermediul Legii nr. 182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil (Capitolul IX: “Restituirea bunurilor culturale mobile care au părăsit ilegal teritoriul unui stat membru al Uniunii Europene”). Data fiind amploarea pe care ar presupune-o în economia întregii lucrări o analiză detaliată a tuturor prevederilor acestor instrumente juridice, în cadrul lucrării am conturat doar în linii esențiale convențiile precizate.

CONCLUZIE

Protecția legală a patrimoniului cultural este un pilon fundamental al rezilienței culturale, având rolul de a conserva și de a transmite mai departe valorile, tradițiile și identitatea națională. Un cadru legal robust, susținut de politici publice adecvate și de implicarea activă a comunităților locale, poate asigura continuitatea patrimoniului cultural în fața oricăror provocări. În acest fel, cultura nu doar că supraviețuiește, ci și contribuie activ la stabilitatea și coeziunea socială, susținând dezvoltarea durabilă a societății.

BIBLIOGRAFIE

Acte normative:

- Legea 182/25 octombrie 2000, privind protejarea patrimoniului cultural național mobil;
- Decretul nr. 605/1957 privind ratificarea Convenției pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat, adoptată la Haga, la 14 mai 1954, publicat în „Buletinul Oficial” nr. 6 din 28.01.1958;
- Legea nr. 79/1993 pentru aderarea României la Convenția asupra măsurilor ce urmează a fi luate pentru interzicerea și împiedicarea operațiunilor ilicite de import, export și transfer de proprietate a bunurilor culturale, adoptată de Conferința Generală a Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultura la Paris la 14 noiembrie 1970, publicată în „Monitorul Oficial al României”, Partea I, nr. 268 din 19.11.1993;
- Legea nr. 150/1997 privind ratificarea Convenției europene pentru protecția patrimoniului arheologic (revizuita), adoptată la La Valetta, la 16 ianuarie 1992, publicată în „Monitorul Oficial al României”, Partea I, nr. 175 din 29.07.1997;
- Legea nr. 149/1997 pentru ratificarea Convenției UNIDROIT privind bunurile culturale furate sau exportate ilegal adoptată la Roma la 24 iunie 1995, publicată în „Monitorul Oficial al României”, Partea I, nr. 176 din 30.07.1997;

Legea nr. 157/1997 privind ratificarea Convenției pentru protecția patrimoniului arhitectural al Europei, adoptată la Granada la 3 octombrie 1985, publicată în „Monitorul Oficial al României”, Partea I, nr. 274 din 13.10.1997;

Legea nr. 590/2003 privind tratatele, publicată în „Monitorul Oficial al României”, Partea I, nr. 23 din 12.01.2004;

Regulamentul (CE) nr. 116/2009 din 18 decembrie 2008 privind exportul bunurilor culturale - (versiune codificată), publicat în „Jurnalul Oficial” nr. L 39 din 10.02.2009;

Directiva nr. 93/7/CEE a Consiliului din 15 martie 1993 privind restituirea bunurilor culturale care au părăsit ilegal teritoriul unui stat membru, publicată în „Jurnalul Oficial”, nr. L 074 din 27 martie 1993, cu modificările și completările ulterioare;

Ordinul ministrului culturii nr. 1284/1996 pentru aprobarea Normelor metodologice privind criteriile unice de clasare a bunurilor culturale care fac parte din patrimoniul cultural național și a metodologiei de eliberare a adevărurilor de export, precum și a Regulamentului privind desfășurarea activităților comerciale cu bunuri culturale, publicat în „Monitorul Oficial al României”, Partea I, nr. 322 din 4.12.1996;

Convenția europeană privind infracțiunile asupra bunurilor culturale, emisă sub auspiciile Consiliului Europei, semnată la Delphi, în data de 23 iulie 1985.

Doctrina Românească:

Anghel, Ion: „Intrarea în vigoare a Tratatului de aderare a României la Uniunea Europeană și efectele acesteia”, în *Revista Dreptul* nr. 1/2007;

Diaconu, Nicoleta: *Dreptul Uniunii Europene*, Editura Lumina Lex, București, 2008;

Lazăr, Augustin: „Combaterea criminalității contra patrimoniului cultural național” în *Combaterea criminalității contra patrimoniului arheologic european*, Ediție bilingvă, Editura Lumina Lex, București, 2008;

Manolache, Octavian: *Tratat de drept comunitar*, Ediția a 5-a, Editura C.H. Beck, București, 2006;

Mihăilă, Marian: *Protecția bunurilor culturale în dreptul internațional public*, Editura Lumina Lex, București, 2003;

Opriș, Ioan: *Transmuseografia*, Editura Oscar Print, București, 2000;

Tanislav, Elena: „Regimul juridic actual privind protejarea monumentelor istorice”, în *Revista Dreptul* nr. 10/2002.